

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 586-613

Geliş Tarihi:05.12.2025 Kabul Tarihi:29.04.2026

Yayın: 2026 Yayın Tarihi: 31.05.2026

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.1836569>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

ARTVİN'DE (ÇORUH) CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI (1936-1945)

Mustafa ÖZYÜREK*

Öz

Toplumlar tarihi, kültürel ve ananevi bakımdan özel anlam ifade eden, bu nedenle bayram olarak kabul edilerek yıldönümlerinde kutlanan günlere sahiptir. Türklerde de çok eski dönemlerden itibaren var olduğu bilinen bayramlar mevcut olup; Osmanlı, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde kabul edilen bayramlar vardır. Bunlardan birisi de Türkiye’de Cumhuriyet’in ilan edildiği günün yıl dönümü olan ve 1925 yılında milli bayram olarak kabul edilen “Cumhuriyet Bayramı”dır. Kutlamalar, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından vilayetlere gönderilen talimatlar çerçevesinde vilayetlerde kurulan komitelerin bu talimatlara uygun olarak yaptığı plan ve hazırlıklara göre gerçekleştirilmiştir. Artvin’deki kutlamalar da bu talimat ve planlara göre yapılmış; resmi tören, resmi geçit, konuşmalar, müsamereler, fener alayları, milli oyunlar, eğlenceler vs. şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi’nde bulunan “Çoruh’da 1939-1948 yılları arasında yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları” adlı dosyadan hareketle Artvin’deki kutlamalar ele alınmıştır. Arşiv belgeleri, resmi yayınlar, süreli yayınlar ve telif eserlerden yararlanılarak Türkiye’deki milli bayramlar üzerinde durulmuş, Artvin’de Cumhuriyet Bayramı kutlamaları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Artvin, Cumhuriyet, Millî Bayram, Kutlama.

Republic Day Celebrations in Artvin (Çoruh) (1936-1945)

Abstract

Societies have days that hold special significance in terms of history, culture, and tradition, and are therefore considered holidays and celebrated on anniversaries. Turkish culture has holidays that have existed since very ancient times; there are national holidays that were adopted during the Ottoman, National Struggle and the Republic periods. One of these is "Republic Day," which is the anniversary of the proclamation of the Republic in Türkiye

*Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, mustafa.ozyurek@ozal.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0517-9241>, Türkiye, Malatya.

This work is licensed under CC BY-NC-ND 4.0

and was declared a national holiday in 1925. The celebrations were carried out according to instructions sent to the provinces by the Cumhuriyet Halk Partisi General Secretariat and according to plans and preparations made by committees established in the provinces in accordance with these instructions. The celebrations in Artvin were also carried out according to these instructions and plans; they included official ceremonies, parades, speeches, performances, lantern processions, national games, entertainment, and more. This study examines the Republic Day Celebrations in Artvin, based on the file titled “Republic Day celebrations held in Çoruh between 1939-1948” found in the Republic Archive of the State Archives Directorate of the Presidency of the Republic of Türkiye. Using archival documents, official publications, periodicals and copyrighted works, this study focuses on national holidays in Türkiye, attempting to examine the celebrations of Republic Day in Artvin.

Keywords: Artvin, Republic, National Holiday, Celebration.

Giriş

Bir toplum için öneme sahip olayların yıldönümlerinde gerçekleştirilen gösterilere kutlama adı verilmektedir. Osmanlı döneminde bu gösteriler, Farsça menşei olup zamanla Türkçe’ye de oldukça yerleşmiş bulunan “şenlik” sözcüğü ile adlandırılmış, kutlama amaçlı gösterilerin yani şenliğin yapıldığı günler ise “bayram” kelimesiyle ifade edilmektedir. Kutlamanın süresi için “bayram”, kutlama sürecindeki etkinlikleri ifade etmek için ise “şenlik” sözcüğü kullanılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle; “toplu bir halde sevinme ve eğlenme” anlamına gelen ve Türkçe kökenli olan “Bayram” (Atsız, 1966, s. 2) sözcüğünün kutlama yapılan günleri, “şenlik” kelimesinin ise bu süre zarfında yapılan faaliyetleri ifade ettiği anlaşılmaktadır (Tekeli, 1997, s. 1-2).

Toplumların önem verdiği, bireyleri tarafından özümsemiş ve kutlamak için belirlenen anlamlı günler olup, bu kutlamaların kaynağı; ilgili toplumun geçmişte yaşanmış müşterek anıları, ananeleri ve yapısıdır. İktidarlar kendi meşruiyetleri için de tören ve kutlamalara önem verdikleri gibi bu bayram ve kutlamalar, ülkenin yönetim şekline göre biçimlenmekte olup, o ülkede bayram kutlamalarının nasıl yapılacağı konusunda belirleyicidir. Ülkenin yönetim şekli ile toplumun kaynaşması hususunda törenler birer araç görevi görmektedir. Törenler,

toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşaması, toplumsal düzenin inşası ve devamı ile millî karakterin pekiştirilmesi ve toplumsal eğitim açısından da oldukça önemlidir. Türk kültüründe bayram anlayışının kökeni İslamiyet’ten önceki döneme kadar gitmekte, ancak Fransız İhtilali ile yükselen milliyetçilik düşüncesiyle yeni bir biçim almış, örfî özellikleri, idari yapısı ve İslam kültürü çerçevesinde şekillenmiştir. Osmanlı Devleti’ndeki yenileşme hareketleri sosyal hayatı da etkilemiş, dini bayramların yanı sıra millî bayramlar, marşlar ve günler tanzim edilmiş, bu gayretler özellikle devletin dağılma sürecine girdiği dönemde toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülmüştür (Doğaner, 2007, s. 119).

Millî bayram kutlamaları Osmanlı Devleti’nde ilk defa İkinci Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmıştı. Meşrutiyetin yeniden ilanıyla Osmanlı Devleti’nde bulunan bütün unsurların Meclis’teki çok sesli temsiliyle devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarabileceği düşünüldüğünden, yeni rejimi meşrulaştırma ve ortak bir “Osmanlı kimliği” inşa etme gayesiyle bir millî bayram belirlenmesi süreci başlatılmıştı (Çolak, 2013, s. 15). Meşrutiyetin ikinci kez ilân edilip Kânûn-i Esâsî’nin yeniden yürürlüğe konulduğu 23 Temmuz 1908 günü, İyd-i Millî (Millî Egemenlik Bayramı) adıyla Osmanlı Devleti’nde ilk resmi bayram olarak kabul edilmiştir.¹ Toplumda ise daha çok “10 Temmuz Bayramı” ya da “Hürriyet Bayramı” adıyla zikredilmiştir (Çolak, 2006, s. 62). İyd-i Millî, millî bir bayram olarak devlet erkânı tarafından 1925 yılına kadar kutlanmış, halk tarafından ise anane olarak 1935’e kadar devam ettirilmiş, ancak 1935’te resmi bayram olmaktan çıkarılmıştır (Taş, 2002, s. 662).

Meşrutiyetin ikinci defa ilan edilmesiyle uluslaşma süreci hız kazanınca Osmanlı Devleti’nde millî bayram kutlamaları, padişahların doğum ve tahta çıkış günleri ile devletin kuruluş ve meşrutiyetin yeniden ilan edildiği günün yıldönümlerinin millî bayram olarak kutlanmasına kadar varan gelişimde etkili rol oynamıştır. İkinci Meşrutiyet’in ilanı olan 10 Temmuz günü, 1909 yılından itibaren millî bayram kabul edilmiş, Osmanlı Devleti’nin kuruluş günü olarak kabul edilen

30 Aralık günü ise millî bayram ilan edilmeden 1913 yılından itibaren kutlanmıştır. 1921 yılında, Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı 23 Nisan günü ve 1923'te ise saltanatın kaldırıldığı 1 Kasım günü Hâkimiyet-i Milliye Bayramı olarak ilan edilmiştir. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim günü 1925 yılında, Büyük Taarruz'un kazanıldığı 30 Ağustos günü 1926'da millî bayram olarak kabul edilmiştir. 27 Mayıs 1935 tarihinde "Ulusal bayram ve genel tatiller hakkında kanun" ile Türkiye'deki millî bayramlar ve resmi tatiller tamamen belirlenmiştir (Akbayrak, 1987, s. 31-37). İlk olarak İstanbul'da gençlerin spor gösterileriyle 29 Nisan 1916 tarihinde kutlanan İdman Bayramı, Cumhuriyet yıllarında "Jimnastik Bayramı-Spor Bayramı" gibi adlarla sürdürülmüş, 1938 yılı itibariyle "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı" olarak resmî millî bayramlar arasına katılmıştır (Çolak & Kara, 2019, s. 281).

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra inkılâplar yapılarak çağdaş bir düzenin meydana getirilmeye başlanmasıyla yeniliklere, yeni rejime ve bunlara sahip çıkılmasının zorunluluğu hususunda halka mesaj vermede Cumhuriyet Bayramı kutlamaları oldukça önemli olmuştur (Şeneken, 2009, s. 9). Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan "Çoruh'da 1939-1948 yılları arasında yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları" adlı dosyadaki arşiv belgelerinden hareket edilerek Artvin'deki Cumhuriyet Bayramı kutlamaları incelenmeye çalışılmıştır. Dosyadaki belgeler esas alınmış, ancak dosyada bayram kutlamaları ile ilgili yeterli belge mevcut olmayan yıllar ile belirtilen tarih aralığına yakın yıllardaki gazeteler taranarak o yıllar da çalışmaya dahil edilmeye çalışılmıştır. 1950 yılına kadar Artvin'de gazete yayınlanmadığı (Taşkın, 2020, s. 325-326) için yalnızca Yeniyol Gazetesi'nde 1936 yılındaki kutlamalarla ilgili bilgi bulunabilmiş, fakat diğer yıllardaki kutlamalar, yeterli bilgi ve belge bulunamadığı için çalışmaya dâhil edilememiştir.

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kabul Edilen Millî Bayramlar

Türk Millî Mücadele döneminde, millî duyguların arttırılarak morallerin yüksek düzeyde tutulmasıyla halkın Millî Mücadele hareketine destek olabilmesi amacına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu maksatla halkın millî his ve heyecanının arttırılması için millî bayramlara da önem verilmiştir (Bolat, 2023, s. 287-288). 23 Nisan 1921’de T.B.M.M.’ye verilen kanun teklifi ve takrir üzerine Meclis’te yapılan müzakerelerde² konu ile ilgili görüş ayrılıkları ortaya çıkmış, fakat yapılan oylama neticesinde Büyük Millet Meclisi’nin açılış günü olan 23 Nisan (1920) günü, kanunun birinci maddesinde belirtildiği üzere “Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk yevmi küşadı olan 23 Nisan â’yad-ı milliyedendir” şeklinde kabul edilmiştir (Çolak, 2019, s. 144-147). “23 Nisanın Millî Bayram Addine Dair Kanun”un kabul edilmesi (Bolat, 2021, s. 3), 2 Mayıs 1921’de 112 sayılı kanunla kesinlik kazanmıştır (Kavanin Mecmuası, 1925, s. 120; Ceride-i Resmîye, 2 Mayıs 1921, s. 4; Çolak, 2019, s. 147-148).

Mudanya Mütarekesi’nin imzalanmasından sonra, Tevfik Paşa’nın Mustafa Kemal Paşa’ya 17 Ekim 1922’de telgraf çekerek toplanacak olan barış konferansına İstanbul ve Ankara Hükümetlerinin birlikte katılmasını istemesi, saltanatın kaldırılmasını gündeme getirmişti. İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri verdikleri şifahi notalarla 13 Kasım 1922’de Lozan’da toplanacak olan konferansa iki hükümeti de davet etmişler, Sadrazam Tevfik Paşa da T.B.M.M. başkanlığına telgraf çekerek konferansa birlikte katılmayı önermiştir. Tevfik Paşa’nın bu önerisi Meclis’te tepkiye neden olmuş ve saltanatın kaldırılmasına giden yolu açmıştır (Akbulut, 2021a, s. 2).

T.B.M.M.’de 30 Ekim 1922 tarihinde Sinop Mebusu Dr. Rıza Nur Bey ve 78 arkadaşı tarafından verilen “Osmanlı İmparatorluğu’nun münkariz olduğuna ve yeni Türkiye Hükümetinin onun vârisi bulunduğuna ve Makam-ı Hilafetin esaretten kurtulacağına dair takriri” görüşülmüş, 132 kabul, 2 red, 2 de çekimsiz olmak üzere 136 kişi oy kullanmış, fakat çoğunluk sağlanamadığı için müzakereler 1 Kasım’a ertelenmiştir. Bu takririn 6. maddesinde “Türkiye Hükümeti hakk-ı meşru olan

Makam-ı Hilafeti esir bulunduğu ecnebler elinden kurtaracaktır” denilmekteydi (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (T.B.M.M. ZC), Devre: I, Cilt: 24, İçtima Senesi: 3, s. 292-297). Gazi Mustafa Kemal Paşa, karşı düşüncelere ve ihtirazlara cevap verdiği 31 Ekim 1922 tarihinde yapılan kabine toplantısında, mevcut problemin ancak saltanatın ve böylelikle İstanbul yönetiminin ortadan kaldırılarak çözülebileceğini açıkladığı ayrıntılı ve uzun bir konuşma yapmıştır (Belen, 2023, s. 185). 1 Kasım 1922’de Meclis’te konu yeniden görüşülmeye başladığında Dr. Rıza Nur ve arkadaşları, teklifin 6. maddesinde değişiklik yapılmasına dair bir takrir vermişlerdir. Aynı konuyla ilgili Hüseyin Avni Bey ve arkadaşları da düzenleme yapılmasını istemişti. Birbirine yakın olan bu iki takrir Şer’iye, Adliye ve Kanun-u Esasi Encümenlerinden oluşan ortak bir komisyona havale edilmiştir. Komisyondan gelen mazbata, meclisin ikinci celsesinde okunarak kabul edilmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: I, Cilt: 24, İçtima Senesi: 3, s. 304-315). Buna göre; saltanat ve hilafet birbirinden ayrılarak saltanat kaldırılmış, hilafet makamı muhafaza edilerek Osmanlı hanedanına ait olmak üzere T.B.M.M. tarafından Osmanlı hanedanının ilmen ve ahlaken en yaşlı ve en uygun üyesinin bu makama seçileceği kararlaştırılmıştır (Akbulut, 2021a, s. 3).

Saltanatın kaldırıldığı tarihin ertesi günü, Hicri takvimde 12 Rebiülevvel’e denk gelmişti. Bu tarih, Hz. Peygamber’in doğduğu gün olarak kabul edildiğinden dolayı 1 Kasım’ı 2 Kasım’a bağlayan gece Mevlid Kandili idi (Akbulut, 1995, s. 772). Bu nedenle T.B.M.M.’de saltanatın ilga kararının alındığı oturumda Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey; hem mevlid-i nebeviyi anmak hem de saltanatın kaldırılma kararını kutlamak amacıyla dua okunması ve teamülen top atışı yapılmasına dair bir önerge vermiş, Burdur Mebusu İsmail Subhi Bey ise o günün milli bayram olmasını teklif etmiştir. İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey de hem Hz. Peygamberin doğum gününe rastlaması hem de hakiki millete istinad eden T.B.M.M.’nin bihakkın istiklalinin teyid edildiği gün olduğu için bu ikisi hürmetine 1 Kasım gecesi ve 2 Kasım tarihinin bayram kabul edilmesini teklif etmiştir. Meclis İkinci Başkanı Adnan Bey, bu teklifin prensip itibarıyla kabul edildiğini, daha sonra

kanun şeklinde de tespit edileceğini ifade etmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: I, Cilt: 24, İçtima Senesi: 3, s. 315-316). Sadece kararın alındığı geceye denk gelen Mevlid Kandili ve ertesi gün bayram ilan edilmiş olup, henüz yıldönümlerini de kapsayan bir kanun hükmüne sahip olmamıştır (Güven, 2020, s. 367).

Sivas Mebusu Rauf Bey’in “12 Rebiülevvel gecesiyle gününün İdi Millî addi hakkında kanun teklifi” ile Burdur Mebusu İsmail Subhi Bey’in “2 Teşrinisani 1338 gecesi ve gününün Millî Saltanat Bayramı addi hakkında kanun teklifi”, Meclis’te 2 Kasım 1922’deki görüşmelerde Layiha Encümeni’ne gönderilmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: I, Cilt: 24, İçtima Senesi: 3, s. 319). Bu iki kanun teklifinin Meclis’te görüşülmesi yaklaşık bir sene sonra 24 Ekim 1923 tarihli oturumda gerçekleşmiştir. Süleyman Subhi Bey’in kanun teklifi Layiha Encümeni tarafından uygun görülmediğinden Meclis’in bu oturumunda oylamaya sunulmamış, (Güven, 2020, s. 367) fakat Rauf Bey’in kanun teklifinin müzakere edilmesinin uygun görüldüğü hususundaki Layiha Encümeni mazbatasını Meclis Başkanlığına sunulmuş ve yapılan oylama neticesinde aynen kabul edilmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, s. 14-16) Böylece 12 Rebiülevvel gecesi ve günü Hâkimiyet Bayramı olarak kabul edilmiş (T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, s. 14-16; Resmi Ceride, 28 Teşrin-i Evvel 1339, s. 1) ve hicri yıldönümlerinde kutlanan tek resmi bayram olmuştur. (Güven, 2020, s. 368). 1923 yılında “Hâkimiyet Bayramı” adıyla kanunlaşmış, asıl kutlama 1924 yılında, son kutlama ise 1934 yılında yapılmış, 1935’te yürürlükten kalkmıştır³ (Belen, 2023, s. 190, 199).

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun bazı maddelerinde 29 Ekim 1923 tarihinde yapılan değişikliklerle Türkiye Devleti’nin hükümet şekli Cumhuriyet olarak kabul edilmişti (T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, s. 89-99). Mustafa Kemal Paşa’nın çağdaş uygarlık düzeyine erişme hedefini gerçekleştirmek ve Cumhuriyet’in daha sağlam bir biçimde yerleşmesini sağlamak amacıyla Cumhuriyetin ilanını müteakip çeşitli adımlar atılmış olup bunlar, 3 Mart 1924’te kabul edilen kanunlarla başlamıştır (Bolat, 2012, s. 54-55). Buna göre; 429 sayılı kanunla Şerîye ve Evkaf vekâleti kaldırılmış, 430 sayılı kanunla Tevhid-i Tedrisat

Kanunu ilan edilmiş ve 431 Sayılı Kanunla Halifelik makamı kaldırılmıştır (Kavanin Mecmuası, 1924, s. 241-243). Rejim olarak Cumhuriyet'in ilanı ve halifeliğin kaldırılması gibi büyük inkılabları, 1921 Anayasası'nın kaldırılarak 20 Nisan 1924'te yeni anayasanın kabulü takip etmiştir (Bolat, 2012, s. 55).

Kanun-ı Esasi Encümeni'nin mazbatası ve kanun teklifi 9 Mart 1924'te T.B.M.M.'ye sunularak (T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 7, İçtima Senesi: 1, s. 213-252) görüşmeler başlamış, 16 Mart, 23 Mart, 6 Nisan, 7 Nisan, 13 Nisan ve 20 Nisan 1924 tarihlerindeki toplam 7 oturumda görüşmeler devam etmiş ve 20 Nisan 1924 tarihlerindeki toplam 7 oturumda görüşmeler devam etmiş ve 20 Nisan 1924'te Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilmiştir (Yamaç, 2024, s. 272-273). İç politikada Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve dış politikada Türkiye ile İngiltere arasında Musul meselesinin çözülememesi nedeniyle İngiltere'nin konuyu Milletler Cemiyeti'ne taşıması gibi gelişmelerin yaşandığı 1924 yılı Türkiye'de yeni ilan edilen Cumhuriyet'in yerleşmesi bakımından önem taşıdığından, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanının ilk yıldönümüne büyük önem verilerek henüz resmi bayram ilan edilmeden önce de 29 Ekim günü için kutlamalar resmi organizasyonla yapılmış, Cumhuriyet'in ilan gününün özel bir törenle kutlanacağına dair Meclis'te kararname çıkarılmıştır (Bolat, 2012, s. 55-56). 26 Ekim 1924 tarihli "Cumhuriyetin tarih-i ilanı olan 29 Teşrinievvel yevm-i mezkûr zevalinde yüz bir pare top endahtı suretiyle ve merasim-i mahsusa ile tesidi hakkında" çıkarılan kararnameyle 29 Ekim 1924 tarihinde yüz bir pare top atışı yapılacak ve özel bir törenle kutlanacaktı (Bolat, 2012, s. 56; Elmacı&Şeneken, 2017, s. 26-27).

Cumhuriyet'in ilanının birinci yıldönümü, bütün ülkede ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olduğu için özellikle büyük önem verilen İstanbul'da coşkuyla kutlanmıştır (Elmacı, 1998, s. 52). 29 Ekim gününün millî bayram olarak kabul edilmesi için 8 Şubat 1925'te bir kanun layihası hazırlanmıştır. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.1/12-75-6). T.B.M.M.'de 19 Nisan 1925 tarihinde görüşmeler yapılmıştır. Başvekil Ali Fethi Bey tarafından verilen kanun layihasının gerekçesinde özetle; bütün medeni memleketlerin kendileri için milli bayram olarak bir tek günü kabul

ettikleri ve o gün ülke dahilinde ve yabancı ülkelerdeki elçilik ve konsolosluklarda merasim icra edildiği, o günün Fransa’da 14 Temmuz’a, Amerika’nın kuzeyinde ise 24 Temmuz günlerine denk geldiği, Türkiye’de de bir gün belirlenerek o günün de Cumhuriyet’in ilan edildiği 29 Ekim’den başka bir günün olmaması gerektiği belirtilmiştir. 1. maddesinde “*Türkiye dahil ve haricinde devlet namına yapılacak millî bayram merasimi Cumhuriyetin ilân edildiği 29 Teşrinievvel günü icra edilir*” denilen ve toplamda dört maddeden oluşan Millî Bayram Kanunu Meclis’in aynı oturumunda kabul edilmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 18, İctima Senesi: II, s. 164-167; Elmacı&Şeneken, 2017, s. 22).

Buna göre 29 Ekim millî bayram günü Türkiye’de merasim düzenlenerek hükümet yetkilileri, ülke dışında ise elçi, maslahatgüzar, şebender ve şebender vekillerince devlet adına resmi kabul gerçekleştirilecektir. Merasim ve resmi kabule tüm mülki ve askeri makamlar ile müesseseler katılacak, yabancı devletlerin temsilcileri ise uluslararası kaidelere göre davet olunacaktır. Millî bayram gününün tatil olduğu açıklanmış (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51.0.0.0/2-13-2); merasimin icra tarzıyla diğer bayramlarda yapılacak merasimin şekli İcra Vekilleri heyeti tarafından belirlenecektir (Resmi Ceride, 23 Nisan 1341, s. 129).

Bayramlar, toplumun kolektif temel normlarının ve yaşam biçimlerinin bireyler tarafından bilincine varılarak dayanaklarıyla özümsemesi ve gelecek nesillere de taşınması açısından temel rol oynadığından, bu özellikleriyle toplumsal hayatın temel yapısının kurumsallaşması ve güçlenmesinde en etkili araçlardan biri olup toplumun birlik ve beraberliğinin perçinlenmesinde etkilidir. Bu nedenle, millî bayram olarak kabul edilmesiyle Türkiye’de halkın yeni rejimin değerlerini sahiplenmesinde mühim rol oynamış, Cumhuriyet’in ilanını kutlamak için her sene şenlikler düzenlenmiştir (Elmacı&Şeneken, 2017, s. 17).

30 Ağustos günü ise ilk defa 1924’te Afyon’da Mustafa Kemal Paşa’nın da katıldığı törenle kutlanmıştır;⁴ ancak resmi bayram olması 1 Nisan 1926 tarihinde Zafer Bayramı Kanunu’nun⁵ kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir (Bolat, 2023, s. 288;

Sayılr, 2014, s. 96-100). 27 Mayıs 1935 tarihli “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”a göre; Ulusal Bayram yalnızca Cumhuriyet’in ilan günü olan 29 Ekim olup, Türkiye’de ve Türkiye dışında devlet adına sadece o gün tören yapılacağı ve 28 Ekim günü öğleden sonra başlayarak 29-30 Ekim günlerinde de devam edeceği belirtilmiştir. Bu kanuna göre genel tatil günleri ise 30 Ağustos günü “Zafer Bayramı”, 22 Nisan öğleden sonra ve 23 Nisan günü “Ulusal Egemenlik Bayramı”, mayıs ayının birinci günü “Bahar Bayramı” olup, “Şeker Bayramı” 3 gün, “Kurban Bayramı” 4 gün, yılbaşı günü ise 31 Aralık’ta öğleden sonra ve 1 Ocak gününü kapsamaktaydı (T.B.M.M. ZC. Devre: V, Cild: 3, İctima: F, s. 302-304; Düstur, 1935, s. 1171; Resmî Gazete, 1 Haziran 1935, s. 5262).

Türkiye’de birçok şehirde öğrenciler tarafından toplu bir halde beden ve spor gösterilerinin yapıldığı ve tarihçesi Meşrutiyet dönemine kadar götürülen şenlikler gerçekleştirilmekteydi (Aslan, 2011, s. 92-93). 1916 yılından sonra “Jimnastik şenlikleri, mektepliler bayramı ya da idman bayramı” gibi farklı isimlerle, bahar aylarında çeşitli etkinlikler⁶ icra edilmekte, ayrıca Türk Milli Mücadelesi ve yeni Türk Devleti’nin kurulmasında çok önemli bir yere sahip olan 19 Mayıs 1919 tarihinin yıldönümü de Samsun’da 1926’dan itibaren kutlanmaktaydı. Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk’un içeriğini 19 Mayıs 1919 tarihinden başlatmış ve doğum günü sorulduğunda 19 Mayıs gününü işaret etmişti (Akbulut, 2021b, s. 2-3). Mustafa Kemal Atatürk, sporun bir milletin gelişimindeki en temel unsurlardan biri olduğuna inandığından, hayatının en önemli günlerinden birini teşkil eden, kendi doğum günü kabul ettiği 19 Mayıs’ı gençliğe ve Türk sporcularına armağan etmek istemiş (Kara&Çolak, 2019, s. 300-303); 1938 yılında millî bayramlar arasına “Gençlik ve Spor Bayramı”, bugünkü adıyla “Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı” olarak dahil edilmiştir (Bolat, 2023, s. 288).

Türkiye’de belirli bir program dâhilinde yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, Mustafa Kemal Atatürk döneminden itibaren resmi kabul, resmi geçit, fener alayları ve balolar icra edilerek gerçekleştirilmiş, bunlardan resmi geçit töreni en fazla katılım sağlanan ve en coşkulu faaliyet olmuştur. Bayram kutlamaları ve

bunların icrasıyla Millî Mücadeleyi başarıyla sonuçlandırarak tam bağımsız yeni bir devlet olunduğuna ve M. Kemal Atatürk döneminde birçok alanda yapılan gelişmelere halk huzurunda görsellik kazandırılmak istenmiştir (Bolat, 2023, s. 289).

2. Artvin’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

2.1. 1936 Yılı

Dâhiliye Vekilliği tarafından bazı vilayetlerin kaldırılması ve bazılarının birleştirilmesi hakkında bir kanun layihâsı hazırlanmış, İcra Vekilleri Heyeti’nin 19 Mart 1933’teki toplantısında T.B.M.M.’ye arzı kararlaştırılmıştı. Artvin’in nüfusu, gelir-gider dengesi, konumu ve coğrafi özelliklerinin gelişmeye uygun olmaması ile iktisadi özellikleri; Rize’nin ise hinterlanda malik olmaması, coğrafi durumu, gelişmeye müsait görülmemesi ile nüfus ve yüzölçümünün vilayet vasıflarını haiz bulunmayışı nedeniyle Artvin ve Rize’nin dönemin şartlarına göre iki ayrı vilayet olma vasıflarını taşımadığı yönündeki değerlendirmeler, bunun yanı sıra o bölgede bir çok açıdan güçlü bir vilayet teşkiline ihtiyaç duyulmasından dolayı T.B.M.M.’de 20 Mayıs 1933’te yapılan 54. oturumda, bu iki vilayetin birleştirilerek merkezi Rize olmak üzere Çoruh Vilayeti’nin kurulmasına karar verilmişti. “Bazı vilâyetlerin kaldırılması ve bazılarının birleştirilmesi hakkında” kanunun kabulüyle kaza haline getirilen Artvin’in merkezi ise Artvin olmuş, Artvin’e bağlı olan Yusufeli Kazası ise Erzurum’a bağlanmıştır. Bu kanunun 1 Haziran 1933 tarihinden itibaren uygulanacağı belirtilmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: 4, Cilt: 15, İctima: 2, s. 1-4, 196-201; Resmi Gazete, 27 Mayıs 1933, s. 2510-2511).

Fakat, Artvin’in vilayet olduğu dönemde Artvin’e bağlı olan kazaların yeni vilayet merkezi Rize’ye olan uzaklıkları, engebeli dağların irtibatı zorlaştırması ile idari, güvenlik ve iktisadi nedenlerden dolayı, T.B.M.M.’nin 25 Aralık 1935 tarihindeki 21. oturumunda, “Yeniden 4 vilâyet, 13 kaza kurulmasına ve bu teşkilât dolayısıyla bazı kazaların bağlılıklarının değiştirilmesine...” dair kanun layihasının görüşülmesiyle, bu iki vilayetin ayrılmasına karar verilmiştir. Buna göre; Artvin, Borçka, Şavşat ve Hopa kazaları ile Erzurum’dan ayrılarak Artvin’e bağlanacak Yusufeli Kazasını kapsamak üzere merkezi Artvin olan, Çoruh Vilayeti adıyla

anılacak yeni bir vilayet teşkil edilmiştir (T.B.M.M. ZC, Devre: V, Cild: 7, İçtima: 1, s. 1-6, 171-173; Resmi Gazete, 4 Kânunusani 1936, s. 5902).

Artvin’de 28 Ekim 1936 tarihinde sabahın erken saatlerinden itibaren evlerin balkonları Türk bayrakları ile donatılmıştı. Aylardır devam eden bulutlu ve yağmurlu hava yerini güneşli günlere bırakmış, 29 Ekim sabahı sokaklar taklarla süslenmiş ve *“Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz içindir. En büyük kuvvet milli birliktir. Türk vatani bölünmez bir bütündür. Türk ordusu milletin özüdür. Devletin yapıcılık kuvvetine inan. Türk çocuğu senin için yaşıyoruz. Ülkümüze son yoktur. Türk genci; Atatürk Cumhuriyeti sana emanet etti”* yazılı özlü vecizeler uygun yerlere konulmuş, Onuncu Yıl Marşı’nı söyleyen okul çağındaki küçük çocuklar sokakları doldurmuşlardı. Bu öğrenciler, Atatürk anıtının bulunduğu Cumhuriyet meydanında toplanmışlar; askerler, jandarma personeli, polisler ve halk meydandaki yerlerini almıştı. Tören saati geldiğinde başta Vali Refik Koraltan olmak üzere vilayet heyeti kendilerine ayrılan yerde hazır bulunmuş, valinin askerleri kutlama tebriğiyle programın tatbikine başlanılmıştır. Vali’nin bir buçuk saat süren konuşmasının (Yeniyol, 13. 11. 936, s. 1; Yeniyol, 14. 11. 936, s. 1-2; Yeniyol, 16. 11. 936, s. 1-2) ardından ortaokul tarih coğrafya öğretmeni Turgut Ansal ile Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P.) İl yönetim kurulu üyesi Cemal Alper tarafından bayramın önem ve fazileti hakkında konuşmalar yapılmıştır. Ardından ilk ve ortaokul öğrencileri tarafından manzumeler söylenmiş; resmigeçite başlanmıştır. Hudut Tabur Komutanlığına bağlı askerler ile ilk ve ortaokul öğrencileri tarafından Atatürk anıtı önünde resmigeçit yapılmış ve merasim sona ermiştir. Bayram günü Artvin baştanbaşa rengarenk çiçeklerle süslenmiş; halk coşku içerisinde idi. Çalgılar, oyunlar ve eğlenceler devam etmiş, akşam ise fener alayı yapılarak aydınlatma fişekleri atılmış; bayramın ertesi günü de aynı şenlik ve coşkunluk içinde geçmiştir. Yoksul ve kimsesiz öğrencilere elbise dağıtılmış; akşam ise yeni açılan sinema ve tiyatro salonunda orta ve ilkokul öğrencileri için temsil ve müsamereler düzenlenmiştir. Böylece Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Artvin’de bu bayramın büyüklüğüne yaraşır bir şekilde üç gün süren şenliklerle gerçekleştirilmiştir (Yeniyol, 12. 11. 936, s. 1).

2.2. 1938 Yılı

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Cumhuriyetin ilanının 15. yıldönümü kutlamalarının on beş yıllık sürede başarılan büyük işler ile ülkeye ve millete mâl edilen devrimlere layık bir şekilde kutlanması için aylar öncesinden tedbirler alınmasının düşünüldüğünü ifade eden bir yazıyı valiliklere ve parti il başkanlıklarına 10 Mart 1938 tarihinde göndermiştir. Buna göre; merkezde bir kutlama komisyonunun kurulacağı ve bu komisyonun hazırlayacağı program ve vereceği talimatlar kapsamında ilgili bölgenin şartlarına ve gereklerine göre hazırlanması amacıyla vilayetlerde de ayrıca komisyonların kurulmasının isteneceği belirtilmiştir. Ayrıca içinde bulunulan tarihlerde umumi meclisler ve belediye meclislerinin bütçelerinin hazırlanmakta olduğu hatırlatılarak, önceki yıllardaki ve Cumhuriyetin 10. yıldönümündeki sarfiyatın en az iki katının bütçeye konulması, umumi meclis toplantısını yapmış olan yerlerde ise encümenlerce nakil ve teklifte bulunulması ve miktarının bildirilmesi istenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0/4-16-18, s. 1). Çoruh Valiliği ve C.H.P. il yönetim kurulu başkanlığı, C.H.P. Genel Sekreterliği’ne 18 Ağustos 1938’te bir telgraf göndererek, Cumhuriyet’in 15. yıldönümü kutlama masrafı olarak il özel idaresi bütçesinden ve belediyelerden tahsis edilen paraların kutlama komiteleri emrine veya bu komitelerin göstereceği miktar üzerinden her daireye vermek suretiyle sarf edilmesinin uygun olup olmayacağını sormuştur. C.H.P. Genel Sekreterliği ise Çoruh Valiliği ve parti il başkanlığına beş gün sonra cevap vererek, Cumhuriyet’in ilanının on beşinci yıldönümü için ayrılan tahsisatın o tarihteki mevcut kanuni usullere ve teamüllere göre kullanılmasının uygun olduğunu bildirmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0/1143-9-3, s. 10-11.)

2.3. 1939 Yılı

Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komitesi tarafından bir kutlama programı hazırlanmıştır. 24 Ekim 1939 tarihli ve Kutlama Komitesi Reisi Vali Kadri Üçok

imzalı programda, bayramın 28 Ekim günü saat 13:00'da başlayacağı ve bütün hazırlıkların o ana kadar tamamlanacağı belirtilmiştir. Programın “Merasim Kısmı” başlıklı ilk yedi maddesinde, 29 Ekim günü saat 09:30'da Cumhuriyet meydanında toplanılmasından başlayarak, resmi geçitin yapıp merasimin sona ermesine kadar yapılacak tören faaliyetleri açıklanmıştır. Programın “Neşriyat, Propaganda ve Şenlik Kısmı” başlıklı diğer kısmı ise 9 maddeden oluşmaktadır. Burada ise tezyinat hazırlığının 28 Ekim günü saat 12:00'a kadar tamamlanması gerektiği, halkevinde düzenlenecek olan etkinlikler, fener alayı, müsamere, konferans ve millî eğlenceler vb. etkinliklerin ne zaman ve nasıl gerçekleştirileceği bildirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 16).

Cumhuriyet Bayramı'nın kutlandığına dair, Çoruh Vilayet İl İdare Heyeti Reisi Dr. Cemal Alper tarafından 1 Kasım 1939'da C.H.P. Genel Sekreterliği'ne kutlama raporu gönderilmiştir. Buna göre; Cumhuriyet'in ilanının 16. yıldönümü kutlamaları için Çoruh vilayet, kaza ve nahiye merkezlerinde kurulan kutlama komiteleri talimatname hükümlerine uygun olarak on gün öncesinden faaliyetlerine başlamıştır. Vilayet Komitesi, vilayet merkezinde yapılacak kutlama programını bir hafta önce düzenleyerek çoğaltmış ve halka dağıtmıştır. Yapılan hazırlıklarla ilgili olarak halkevinde çoğaltılan beyannameler ve halkevi hoparlörlerinden yararlanılarak halka bilgi verilmiştir. Cadde ve meydanlara asılacak olan özlü sözler hazırlanarak bir plana göre yerlerine konulmuştur. Resmi açılış ve temel atma faaliyetleri yapılmamış, nüfusun az olması sebebiyle tribün hazırlanmamıştır. Resmi daireler, belediye, hususi idare daireleri, C.H.P. ve halkevi binası, okullar, ziraat bankası, evler, dükkânlar, caddeler, Cumhuriyet ve halkevi meydanları, Türk bayrağı ve parti bayraklarıyla, taklar ve anlamlı sözlerle, elektrikli lambalar ve çiçeklerle mümkün olduğunca özenle süslenmiştir. Halkevinin yanında bulunan voleybol sahası çocuklar için eğlence alanı olarak ayrılmıştır. Parti binasının terasına taklar, evlerin uygun yerlerine ampüller ve altı ok ile on altı rakamı konulmuş, cami minaresi de ampüllerle süslenmiştir. Bol miktarda havai fişek temin edilmiş,

Halkevi, Belediye ve Hudut Tabur Garnizonu meydanlarından üç gece yararlanılmıştır. Parti ve halkevi meydanı ile belediyenin önüne sabit meşaleler konulmuş, Atatürk’ün Cumhuriyet meydanındaki anıtlarının etrafındaki sürekli yanan elektrikli lambalar ve meşaleler çoğaltılmıştır. Artvin’e yakın üç köy halkının merkezde yapılan törene katılmaları sağlanmıştır. Halkevinde bulunan hoparlörlerden yararlanılarak halka Cumhuriyetin değer ve feyzi anlatılmış, ayrıca Ankara radyosunun bütün yayını, halkevi meydanında gece-gündüz bekleyen halka dinletilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 13-15).

Resmigeçit, kabul ve teftişler ile eğlenceler de program çerçevesince yapılmıştır. Halkevi hoparlörlerinden yerel müzikler çalınmış, millî türküler söylenmiş, bayram günü ve geceleri köylüler ve gençler tarafından milli oyunlar oynanmıştır. Üç müsamere sahnelenmiş olup bunlardan biri halkevi gençleri, diğer ikisi ise okullar tarafından gerçekleştirilmiştir. 29 Ekim akşamı Hudut Taburu ve halk tarafından büyük bir fener alayı düzenlenmiş, halkevinin önünde saatlerce bekleyen halk millî oyunlara ve eğlencelere katılmışlardır. Cumhuriyet’in ilanının 16. Yıldönümü vesilesiyle düzenlenen Cumhuriyet Bayramı, belirtilen düzen çerçevesinde ve Çoruh Vilayetinin her yerinde yerel bütün imkânlardan yararlanılarak geceli gündüzlü olarak ve talimatnameye uygun surette son derece coşkulu tezahüratla kutlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 15).

2.4. 1941 Yılı

C.H.P. Umumi İdare Heyeti, Cumhuriyet’in 18. yıldönümü bayramının kutlanması için bir talimatname hazırlamıştır. Devlet teşkilatı tarafından alınacak tedbirlerin parti teşkilatının da katılımıyla güçlendirileceği, bu nedenle söz konusu talimatnamenin hazırlandığı ifade edilmiştir. Bu talimatnamede; Türkiye’de Cumhuriyet Bayramı kutlanırken her yeni kutlamanın bir yıl öncekine göre daha anlamlı, samimi ve içten bir tezahür kaydetmesinden dolayı 18. yıldönümü kutlamalarının dünya kamuoyunca duyulması, bilinmesi, görülmesi ve

anlaşılmasının şüphesiz önemli bir görev olduğu belirtilmiştir. 28 Ekim 1941’de saat 13:00’den 30 Ekim saat 00:00’a kadar devam edecek olan Cumhuriyet Bayramı’nın bütün ülkede, söz konusu talimata göre kutlanacağı, hükümet tarafından yerine getirilmesi gereken hususların ilgili bakanlıkların yüksek makamlara verecekleri emirlere göre yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca talimatnamenin 31. maddesinde ise bayramdan sonra kutlamalara dair parti genel sekreterliğine bilgi verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Cumhuriyet’in XVIII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı, 1941, s. 3-4, 14).⁷

C.H.P. Artvin Vilayet İdare Heyeti Başkanlığı’ndan 7 Kasım 1941 tarihinde Parti’nin Genel Sekreterliği’ne gönderilen rapora göre; Parti Umumi İdare Heyeti tarafından belirlenen esaslar (Cumhuriyet’in XVIII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Tâlimatı, 1941) çerçevesinde, Çoruh Vilâyet merkezinde bir kutlama komitesi kurulmuştur. Bu komite düzenli toplantılar yapmış ve hazırlanan kutlama programı bayramdan üç gün önce yerel vasıtalarla yayınlanarak ilan edilmiştir. Sokaklar, meydanlar, resmî kurumlar, ev ve dükkânlar bayraklar, tak, ampül, çiçek ve yeni listeye göre hazırlanan özlü sözlerle süslenmiştir. Cumhuriyet idaresi altında başarılan büyük işlerin istatistiklerinden elde edilen sonuçlar, halkın görebileceği yerlere asılmış, bir de tribün hazırlanmıştır. Halkevinde bulunan radyolardan 28 Ekim’de başvekilin bayram konuşması halka dinletilmiş, ardından Halkevi önünde millî oyunlar ve eğlenceler gerçekleştirilmiştir. 29 Ekim günü hükümet konağında yapılan resmî törenden sonra cumhuriyet alanında bulunan askerler, okullar, kuruluşlar ve halkın bayramı kutlanmış ve Atatürk anıtına çelenkler konulmuştur. Daha sonra bando İstiklâl Marşı’nı çalmış, ardından daha önce belirlenen kişiler tarafından konuşmalar yapılmış, her okuldan bir öğrenci cumhuriyetle ilgili manzume okumuştur. Yapılan konuşmaların ardından sırasıyla hudut alayı, jandarma ve polis birlikleri, okullar, kuruluşlar ve köylü halkın katılımıyla resmigeçit yapılmıştır. Öğleden sonra ise Cumhuriyet, halkevi ve belediye alanlarında millî oyun ve eğlenceler düzenlenmiştir. Akşam ise askerler ve halk tarafından fener alayı gerçekleştirilmiş, çeşitli mahallerden havai fişekler atılmış,

meydanlarda gece eğlenceleri sürmüştür. Halkevi salonunda bir balo düzenlenmiştir. Meydanlarda yapılan oyun ve eğlenceler, 30 Ekim günü akşam saatlerine kadar devam etmiştir. Cumhuriyet’in 18. yıldönümü kutlamaları, Çoruh Vilâyeti’nin kaza, nahiye ve köylerinde ise mahalli imkânlar dâhilinde ve talimatnamenin ana hatları çerçevesinde kutlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 6).

Artvin’de düzenlenen Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına Artvin Halkevi’nin Dil ve Edebiyat Komitesi de iştirak etmiş, Güzel Sanatlar Şubesi ise bando ile katılmış, ayrıca müsamerelere de müzikle destek vermiştir (Artvin Halkevi’nin 1941 Yılı Çalışma Programı, 1941, s. 7-10). Talimata göre vilayetlerdeki gazete ve mecmuaların bayram günlerinde her zamankinden daha büyük ve resimli olarak çıkarılması, devrim ve istiklâlin önemine yer verecek yazılar içermesi, Devletin, hususi idare ve belediyelerin Cumhuriyet döneminde meydana getirdiği eserlere de yer verilmesi istenilmişti. (Cumhuriyet’in XVIII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Tâlimatı, 1941, s. 13). Ancak Çoruh vilayetinde yayımlanan gazete ve mecmua olmadığı için bu husus yerine getirilememiştir. Cumhuriyet Bayramı, vilayette en coşkun bir şekilde kutlanmış ve hiçbir asayiş olayı meydana gelmemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 6-7).

2.5. 1945 Yılı

1945 yılında Cumhuriyet’in ilanının 22. yıldönümü bayramı kutlamaları için C.H.P. Genel İdare Kurulu tarafından bir talimatname hazırlanmıştır. Tıpkı 1941 yılındaki kutlama talimatında belirtildiği gibi devlet teşkilatı tarafından alınacak tedbirlerin parti teşkilatının katılımıyla kuvvetlendirileceği ve bu esas göz önünde bulundurularak söz konusu talimatnamenin hazırlandığı ifade edilmiştir (Cumhuriyet’in XXII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı, 1945, s. 3).

C.H.P. Çoruh Vilayet İdare Heyeti tarafından 7 Kasım 1945 tarihinde C.H.P. Genel Sekreterliği’ne, kutlama talimatınının 31. maddesi (Cumhuriyet’in XXII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı, 1945, s. 14) gereğince rapor gönderilmiştir.

Bu rapora göre, Cumhuriyet'in ilanının 22. yıldönümü, önceki senelerden daha farklı ve bütün halkı kapsayacak bir şekilde, canlı ve köy halkının da dâhil olması için merkez, ilçe, bucak ve ocak idare kurullarındaki kişilerle görüşmeler yapılarak talimatnameye göre gerekli tedbirler alınmış ve bütün halk tarafından oldukça coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. Bayram kutlamalarına bütün halkın katılımı sağlanmış, valinin başkanlığında il kutlama komitesi kurulmuş, tali komitelerle kutlama işleri herkesin beğenisini kazanacak bir düzenle gerçekleştirilmiştir. Bayram, daha önce yapılan plan ve programa göre Cumhuriyet alanında kutlanmış, eski yıllarda olduğu gibi önceden duyurulmuştur. Bayramdan bir gün önce öğlen saatlerinde şehrin süslemesi tamamlanmış, 31 Ekim sabahı bu süsler toplanmıştır. Şehrin cadde ve alanlarına asılacak olan özlü sözler ve taklar, kutlama komitesinin planına göre yapılmıştır. Bayramda herkes temiz kıyafetleriyle hazır bulunmuştur. Kızılay'ın Artvin Merkez Şubesi tarafından, ihtiyaç sahibi 20 öğrenciye birer takım elbise, ayakkabı ve çorap yardımıyla bulunulmuştur. İl merkezinde temel atma ve açılış töreni yapılmamıştır. Bayram töreninin yapılacağı Cumhuriyet alanı vaktinde temizlenip süslenerek törene hazır hale getirilmiş (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 2), daha önce krokisi yapılan alanda halkın duracağı yerler belirlenmiş ve rahat etmesi sağlanmıştır. Vali ve komutanlar için tribün kurulmuş, alanın süslenmesi de düzenli bir şekilde yapılmıştır. 1941 yılı kutlama talimatında 14. maddede belirtilen; çocukların ilgisini çekecek olan salıncak, atlıkarınca, kukla ve diğer eğlenceler şehir ve kasabanın en belirgin yerlerinde düzenli bir şekilde hazırlanması, onlara cumhuriyeti hatırlatıcı gösterilerin düzenlenmesi talimatı (Cumhuriyet'in XXII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı, 1945, s. 7) yerine getirilememiştir. Bütün çarşı ve binalar Türk bayrağı, parti bayrakları ve yeşilliklerle süslenmiş, Cumhuriyet'in 22. yıldönümü olduğu yazılar ve elektrikli lambalarla gösterilmiştir. Gece saatlerinde belirli yerler dikkat çekecek şekilde elektrikli lambalar, meşaleler ve mahyalarla süslenmiş, şenlikler yapılmış ve havai fişekler atılmıştır. Bütün halkın bayram kutlamalarına katılması sağlanmış, şahsi radyosu

olmayanlara Halkevinde radyo dinletilmiş, hükümet konağındaki resmî törenden sonra vali ve komutanlar ile parti başkanı, hazır bulunanların önünden geçerek onların bayramını kutlamışlardır. Törene askeri kıtalar iştirak ettirilemediği için resmi geçite okullar, kurumlar ve halk katılmıştır. Törenden sonra halk çeşitli çalgılar ve milli oyunlarla eğlenmiştir. Artvin’de gazete ve mecmua yayımlanmadığı için bunların her zamankinden daha büyük ve resimli çıkması talimatı yerine getirilememiştir. Büyük köylerde kutlama yapılması için köylere talimat verilmiş, her köyün bir cumhuriyet alanı olduğu bildirilmiş, birkaç köyde bayram en iyi şekilde kutlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 3).

Nahiye müdürleri, kaymakamlar, umumi meclis ve belediye azaları ile halk temsilcilerinin bayram günlerinde köylerini ziyaret etmelerini sağlamaları yerine getirilememiştir. Bayramın devam ettiği günlerde Cumhuriyetin özellikleri ve önemini korumak amacıyla herhangi bir cemiyetin rozet dağıtması ve para toplaması gibi faaliyetlerde bulunulmamıştır. Törenin 29 Ekim günü yapıldığı, kutlamaların da mahalli şartlara göre düzenlenerek halkın coşkunuğu içinde gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0/1143-9-3, s. 4). 1945 yılına ait kutlama raporunun, talimatname maddelerine uygun bir sırayla yazılmış olduğu görülmektedir.

Sonuç

Cumhuriyet Bayramı, Türk Millî Mücadelesi sonucunda istiklâlin kazanılmasının ardından hükümet şekli olarak 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle 1925 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin millî bayramı olarak kabul edilmiş, bu nedenle yıldönümlerinde yapılan tören ve kutlamalara büyük önem verilmiştir.

C.H.P. Genel Sekreterliği, valiliklere ve partinin il başkanlıklarına Cumhuriyet Bayramı öncesinde yazı göndererek, merkezde kurulacak komisyonun hazırlayacağı talimatlara ve ilgili vilayetin yerel şartlarına göre bayrama hazırlanabilmesi için vilayetlerde de komisyonlar kurulması istenmiştir. Buna göre

Artvin’de de kutlama komitesi kurulmuş, bayramdan günler öncesinden çalışmalarına başlamıştır. Bayramda yapılacak tören ve faaliyetlerin nasıl gerçekleştirileceği, merkezden gönderilen talimatlar çerçevesinde komite tarafından belirlenmiştir. Hazırlanan program, çoğaltılan beyannamelerin dağıtılarak ve halkevi hoparlörleri vasıtasıyla halka önceden duyurulmuştur.

Bayramdan bir gün öncesinde öğlene kadar hazırlıklar tamamlanmış, Artvin’de Cumhuriyet Bayramı öncesinde balkonlara Türk bayrağı, sokak ve caddelerin uygun yerlerine üzerine özlü sözlerin bulunduğu yazılar konulmuş, şehir taklar ve çiçeklerle süslenmiş, belirlenen yerler elektrikli lambalar ve meşalelerle aydınlatılmıştır. Cumhuriyet Bayramı törenleri Cumhuriyet meydanında yapılmış, temizlenip süslenerek vaktinde törene hazır hale getirilmiştir. Bayram günü Cumhuriyet meydanında mülki ve askeri erkân ile öğrenciler ve halkın katılımıyla tören düzenlenmiş, Cumhuriyet’in erdem ve önemi hakkında konuşmalar yapılmıştır. Resmi geçitten sonra bayram kutlamaları gerçekleştirilmiştir. Eğlenceler ve fener alayları yapılmış, aydınlatma fişekleri atılmış, sinema ve tiyatro salonunda öğrenciler için müsamereler düzenlenmiştir. Bayram kutlamalarında Artvin Halkevi de önemli rol oynamış, bu faaliyetlere özellikle müzik ve bando ile destek vermiştir. Halkevi meydanında bulunan halka Ankara radyosunun yayını dinletilmiş, millî oyunlar oynanmış, kimsesiz ve yoksul öğrencilere Kızılay’ın Artvin şubesi tarafından kıyafet yardımında bulunulmuştur. Artvin’de bayram günü resmi açılış ve temel atma töreni yapılamamış, nüfusun az olması nedeniyle tribün hazırlanmamış, yerel basın olmadığı için talimatnamede gazete ve dergilerle ilgili talimat da yerine getirilememiştir.

Artvin’de Cumhuriyet Bayramı ülkenin her yerinde olduğu gibi canlı ve coşku içerisinde kutlanmıştır. Talimat gereğince, bayram kutlamalarının nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin rapor C.H.P. il yönetimi tarafından hazırlanarak bayramdan sonra partinin Genel Sekreterliği’ne gönderilmiştir.

Son Notlar

¹ İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey, Osmanlı Beyliği’nin bağımsızlığını ilan ettiği 27 Ocak gününün (14 Kânûn-ı Sâni 1299/27 Ocak 1299) millî bayram kabul edilmesi hususunda Meclis-i Mebusan’a 21 Ocak 1909 tarihinde bir takrir vermiş (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: I, İctima Senesi: I, s. 285) ve Meclis-i Mebusan’da 26 Ocak 1909’da görüşülmüştür. İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Bey, Osmanlı Tarihinde iftihar edilecek pek çok gün bulunduğunu, ancak 10 Temmuz (23 Temmuz) gününün en çok iftihar edilecek özel bir tarih olduğunu ifadeyle bu tarihin kabul edilmesini teklif etmiş, bunun yeni teşekkül eden milletler için de bir hatıra olacağını belirtmiştir. Meclis’te bu konuda görüşmeler yapılırken Osmanlı Tarihi’nde çok sayıda önemli günün bulunduğu, ancak bunların hepsinin millî bayram ilan edilemeyeceğinden bahisle, Osmanlı Beyliği’nin bağımsızlık tarihinin veya Kânûn-u Esâsi’nin ikinci defa ilan edildiği 10 Temmuz gününün millî bayram olarak kutlanması gerektiği, yâda her ikisinin de kabul edilmesinin daha uygun olacağı, ancak çoğunlukla 10 Temmuz gününün esas alınması gerektiği yönünde fikirler beyan edilmiş ve konu layiha encümenine havale edilmiştir. (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: I, İctima Senesi: I, s. 319-323) Lâyiha Encümeni, Osmanlı Beyliği’nin kuruluş gününün mü yoksa İkinci Meşrutiyet’in ilan edildiği günün mü millî bayram olarak kabul edilmesi gerektiği hususunda bir mazbata hazırlamış, 24 Kânûn-ı Sâni 1324/6 Şubat 1909 tarihli bu mazbata Meclis’e sunulmuştur. Mazbataya göre; konu üzerinde komisyon üyeleri arasında çoğunluğun oyu sağlanamamış, ancak Kânûn-ı Esâsi’nin mevcudiyetinin devamına genel bir zemin hazırlama yararı ve kamuoyunun eğiliminin de 10 Temmuz gününün millî bir bayram olarak kabul edilmesi yönünde özel bir kanun layihasının yapılmasının Sadaret makamına işarının uygun olacağı yönünde değerlendirilmiştir. Bu mazbatadan sonra 10 Temmuz gününün millî bayram olarak kutlanması, Meclis-i Mebusan’ın 19 Mayıs 1325/1 Haziran 1909’da kabul edilmiştir. (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 4, İctima Senesi: I, s. 86-87). Bu karar Sadarete sunulmuş ve 10 Temmuz gününün Millî Bayram olarak kutlanması için bir kanun yapılması hususunda Sadrazam Hüseyin Hilmi imzasıyla gönderilen 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909) tarihli kanun layihası, Meclis-i Mebusan’ın 22 Haziran 1325 (5 Temmuz 1909) tarihindeki oturumunda kabul edilerek kanunlaşmıştır. (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 5, İctima Senesi: I, s.175); Ayrıntılı bilgi için bkz Taş, N. F. (2002). “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”. *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, XVI, (Ed: Hasan Celal GÜZEL-Kemal ÇİÇEK-Salim KOCA), 656-660; Taş, N.F. (2021), “İyd-i Millî”, *Atatürk Ansiklopedisi*, s. 2-5 file:///C:/Users/Soyal%20bsr/Downloads/Iyd-i%20Mill%C3%AE.pdf (Son Erişim: 26.09.2025; Çolak, F. (2013). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e 10 Temmuz Hürriyet Bayramı, Konya: Çizgi Kitabevi).

² Saruhan Mebusu Refik Şevket (İnce) Bey ve arkadaşları tarafından verilen “23 Nisanın İdi millî addi” hakkındaki kanun teklifi ile daha sonra İçel Mebusu Şevki (Göklevent) Bey’in “23 Nisanın İdi millî ittihaz olunmasına dair” takrir meclisin 23 Nisan 1921 tarihli oturumunda görüşülmüş ve müzakerelerde farklı fikirler belirtilmiştir. T.B.M.M.’nin açılış tarihi olan 23 Nisan gününün millî bayram olarak kabul edilmesine dair kanun önermeleri Meclis’te müzakere edilirken yaşanan tartışmalarda; geçen bir yıllık zaman zarfında Türk Millî Mücadelesi’nde önemli ilerlemeler kaydedildiği, 22 Nisan ile 23 Nisan arasında bile önemli gelişmeler yaşandığı ve mukaddes günlerin takdir edilmesi gerektiği belirtilerek 23 Nisan gününün millî bayram ilan edilmesine yönelik fikirler ifade edilmiştir. Buna karşın, bayramların milletin kalbinden doğacağı, bunun için de görüntüde nümayişle bayram olunmayacağı, esasında milletin itikadını yükseltmek gerektiği, Millî Mücadelenin henüz

sona ermediği, Anadolu'nun işgal altında bulunan kısımlarının işgalden tamamen kurtulduğu zaman bayramlara milletin karar vereceği, milletin kendi istediği biçimde bayram yapması, ilgilenilmesi gereken daha önemli ve elzem işler olduğu ve 23 Nisan günü Meclis'in açılmasının Meclisin kendisi tarafından millî bayram olarak kabul edilmesinin doğru olmayacağı gibi karşıt görüşler de ileri sürülmüştür. (T.B.M.M. ZC., Devre: I, Cilt: 10, İçtima: 2, s. 69-74).

³ 12 Rebiülevvel günü 1935 yılında 14 Hazirana denk gelmiş, ancak Hâkimiyet Bayramı 1935 yılında kutlanmadan yürürlükten kalkmıştır, çünkü 27 Mayıs 1935 tarihli ve 2739 sayılı "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun"un içeriğinde "Hâkimiyet Bayramı"na yer verilmemiştir. Güven, C. (2020). "Hâkimiyet-i Milliye Bayramı", *Akademik Araştırmalar 2020*, (Ed: Coşkun Arslan-Erdal Hamarta-Sabahattin Çiftçi-Mustafa Uslu), Çizgi Kitabevi, s. 373.

⁴ Büyük Taarruz'un ilk kutlama töreni, 30 Ağustos 1924 tarihinde Dumlupınar'da Çal Köyü yakınlarında yapılmış ve Gazi Mustafa Kemal Paşa da katılmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Sayılır, B. (2014). "30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16, s. 96-100). "Dumlupınar" merasiminde hazır bulunacak olan bazı askerî kıtalar 27 Ağustos Çarşamba günü Ankara'dan hareket etmiştir. 29 Ağustos Cuma günü saat 2'de Reis-i Cumhur ile Heyet-i Vekile üyeleri ve vekiller Ankara'dan ayrılmışlardır. Aynı gün saat 9:00'da İstanbul'dan hareket eden trende ise çeşitli heyet ve cemiyetleri temsil eden binlerce halk bulunmaktaydı. (Başkomandan Meydan Muharebesi Devr-i Senevîsi Merasimi", *Ayın Tarihi*, IV, Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1340, s. 1). Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa, eşi Latife Hanım, Başbakan İsmet (İnönü) Paşa ve eşi, Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa, Bakanlar, Milletvekilleri ile gazetecileri taşıyan ve 29 Ağustos'ta Ankara'dan hareket eden özel tren, ertesi gün sabaha doğru Afyonkarahisar'a varmıştır. (Sayılır, B. (2014). "30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16, s. 97-98). Daha sonra TBMM Başkanı Ali Fethi (Okyar) Beyefendi ile İstanbul gazetecileri ve heyetleri İstanbul'dan, Ali Fuat (Cebesoy) ve Kazım Karabekir Paşalar, İzzettin Fahri, Ali Hikmet ve Şükrü Naili Paşalar İzmir'den, Kemaleddin Sami Paşa da Eskişehir'den Afyon'a gelmişlerdir. (Başkomandan Meydan Muharebesi Devr-i Senevîsi Merasimi", *Ayın Tarihi*, IV, s. 1). Gazi Mustafa Kemal Paşa 30 Ağustos 1924 tarihinde saat 13:30'da maiyetiyle Çaltepe'deki tören yerine çıkmıştır. (Sayılır, B. (2014). "30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16, s. 98). İlk konuşmayı Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa yapmış, Dumlupınar Meydan Muharebesi ile Büyük Zafer'in elde edildiği 30 Ağustos Muharebesi hakkında izahatta bulunmuş ve konuşması defalarca alkışlanmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Başkomandan Meydan Muharebesi Devr-i Senevîsi Merasimi", IV, s. 1, 9-14). Ardından Mustafa Kemal Paşa, bu Büyük Zafer'in elde edildiği günlerde yaşananlara ilişkin anılarından bahsetmiştir. Bu zaferin Türk tarihinin en mühim bir dönüm noktasını teşkil ettiğini ifadeyle, Türk tarihinin çok büyük ve çok parlak zaferlerle dolu olduğunu, fakat Türk milletinin burada kazandığı zafer kadar kesin sonuçlu ve bütün tarihe yeni bir cerayan vermekte kesin tesirli bir meydan muharabesi hatırlamadığını belirtmiş ve zafer hakkında uzun bir konuşma yapmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Başkomandan Meydan Muharebesi Devr-i Senevîsi Merasimi", *Ayın Tarihi*, IV, s. 2-8; Sayılır, B. (2014). "30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16, s. 108-114).

⁵ TBMM’nin 1 Nisan 1926’daki seksen birinci içtımında kabul edilen kanuna göre; “İstiklâl muharebatında zafer-i katiyi temin eden 30 Ağustos Başkumandan Muharebesi günü Cumhuriyet ordu ve donanmasının Zafer Bayramı’dır. Her yıl dönümünde bu bayram günü kuva-yı berriye, bahriye ve havaiye tarafından tes’id olunur ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti’nin tanzim edeceği programa göre Dumlupınar’da ayrıca merasim-i askeriye icra edilir ve bu günde bilumum devair ile mektepler tatil olunur.” (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: II, İctima Senesi: III, Cilt: 24, s. 7-8; Resmî Ceride, 12 Nisan 1926, S. 346, s. 1)

⁶ Osmanlı Devleti’nde Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in öncüsü olduğu İdman Bayramı ilk kez 29 Nisan 1916 tarihinde farklı okullarda öğrenim gören erkek öğrencilerin katılımıyla ve dârülmualliminin öncülüğünde Kadıköy’de gerçekleştirilmiştir. Marşlar söylenmiş, resmigeçit yapılmış, alanda düzenli bir şekilde yerlerini alan tek tip giyinmiş olan bu öğrenciler bazı jimnastik ve beden hareketlerinin ardından çeşitli oyunlar oynamış, yarışmalar yapılmış ve bir de futbol maçı oynanmıştır. Her yıl mayıs ayının ilk Cuma günü dârülmuallimin-i âliyenin öncülük edeceği bir “İdman Bayramı” düzenlenmesine karar verilmiştir. 1917,1918,1919’da kutlanan bayram, İstanbul’un işgali sebebiyle 1920’de kutlanılmamış, daha sonra ise ilk kez 16 Mayıs 1924’te “Mektepliler Bayramı” adı altında kutlanılmış, 1928 yılı mart ayında ise “Jimnastik Şenlikleri” adı verilen törenler düzenlenmiştir. İdman Bayramı’nın 1931 senesi itibariyle “Mektepler bayramı” adıyla tüm ortaokul ve liseler için resmen bir tatil ve etkinlik günü olması kabul edilmiştir. 1937 senesindeki 10. Jimnastik Şenlikleri ile ilgili bir talimatname yayınlanarak Jimnastik Şenliği’nin Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçtiği 19 Mayıs gününün yıldönümünde yapılacağı belirtilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çolak&Kara, 2019, s. 281-299). Gazi Mustafa Kemal Paşa 20-24 Eylül 1924 tarihlerinde Samsun’u ziyaret ettiğinde şehir halkı tarafından sevinç ve coşkuyla karşılanmış, M. Kemal Paşa’nın Millî Mücadele döneminde Anadolu’ya geçtiği “19 Mayıs” gününün hatırlanması sağlanmış ve halk bu günü ölümsüzleştirmek için, 19 Mayıs gününü 1926 yılından itibaren “Gazi Günü” olarak kutlamaya başlamıştı. Bu günün adı, Gazi Mustafa Kemal’e 24 Kasım 1934’te “Atatürk” soyisminin verilmesinden sonra “Atatürk Günü” olmuştur. 1936’da Ankara Hipodromu’nda yapılan kutlamalar, 19 Mayıs’ı anımsatacak şekilde gerçekleştirilmiştir. 1937’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın vilayetlere gönderdiği genelgeyle 19 Mayıs’ta İdman Bayramı olarak etkinlikler gerçekleştirilmesi istenmişti. 1916 yılından itibaren bahar aylarında farklı adlarla etkinlikler gerçekleştirilmekte ve 25 Şubat 1927 tarihinde yürürlüğe girmiş olan ve bu etkinliklere canlılık kazandıran Talebe Bayramı Hakkında Talimatname’de de Talebe Bayramı ve İdman Bayramı’ndan bahsedilmekteydi. Samsun’da yapılan etkinliklere 1937 yılından itibaren spor şenlikleri de dâhil edilmişti. Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkındaki 2739 Sayılı Kanun’un ikinci maddesine bir fıkra ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair yasa tasarısı Dâhiliye Vekâleti tarafından hazırlanarak 28 Mayıs 1938’de Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek 1 Haziran 1938’de T.B.M.M.’ye sunulmuştur. Dâhiliye Encümeni tarafından cüzî tadilatla 6 Haziran 1938’de kabul edilmesinin ardından Meclis’in 13 Haziran’da yapılan 75. oturumu ve 20 Haziran’daki 78. oturumunda görüşülerek kabul edilmiş, Mayıs ayının 19. günü kutlanacak şekilde Gençlik ve Spor Bayramı adıyla kabul edilerek, 4 Temmuz 1938’de yürürlüğe girmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Akbulut, D.A. (2021b), s. 2-5; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt: XXVI, İctima: 3, s. 1-3, S. Sayısı: 248; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt: XXVI, İctima: 3, s. 217; Resmî Gazete, 4 Temmuz 1938, S. 3950, s. 10159).

⁷ Madde 31- “C.H.P Vilâyet İdare Heyeti Reisleri, Parti teşkilâtı olmayan yerlerde Halkevi ve Halkodası Reisleri Bayramın bu talimata uygun olarak yapıldığını, talimatın fasıl ve

madde sıralarına cevap teşkil edecek surette, bayram ertesi genel sekreterliğe bildireceklerdir.” Cumhuriyet’in XVIII. Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı, 1941, s. 14.

Kaynakça

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.1/12-75-6.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51.0.0.0/2-13-2.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0/4-16-18.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0/1143-9-3.

Resmi Yayınlar

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: I, İctima Senesi: I.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1, Cilt: 4, İctima Senesi: I.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 5, İctima Senesi: I.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), Devre: I, Cilt: 10, İctima: 2.

T.B.M.M. ZC, Devre: I, Cilt: 24, İctima Senesi: 3.

T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 7, İctima Senesi: 1.

T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 18, İctima Senesi: II.

T.B.M.M. ZC, Devre: II, Cilt: 3, İctima Senesi: 1.

T.B.M.M. ZC, Devre: V, Cilt: 3, İctima F.

T.B.M.M. ZC, Devre: V, Cilt: XXVI, İctima 3.

T.B.M.M. ZC, Devre: II, İctima Senesi: III, Cilt: 24.

T.B.M.M. ZC, Devre: 4, Cilt: 15, İctima: 2.

T.B.M.M. ZC, Devre: V, Cilt: 7, İctima: 1.

Kavanin Mecmuası. (1925). Cilt: 1, Ankara: TBMM Matbaası.

Kavanin Mecmuası. (1924). İkinci İntihab Devresi-Birinci İctima Senesi, Ankara: TBMM Matbaası.

Düstur. (1935). Cilt: 16, Ankara: Başvekâlet Matbaası.

Sürelî Yayınlar

Ceride-i Resmîye, 2 Mayıs 1921, S. 13.

Resmî Ceride, 28 Teşrin-i Evvel 1339, S. 38.

Resmî Ceride, 23 Nisan 1341, S. 96.

Resmî Ceride, 12 Nisan 1926, S. 346.

Resmî Gazete, 1 Haziran 1935, S. 3017.

Resmî Gazete, 4 Temmuz 1938, S. 3950.

Resmî Gazete, 4 Kânunusani 1936, S. 3197.

Resmî Gazete, 27 Mayıs 1933, S. 2411.

Yeni Yol, 13 İkinci Teşrin 936, S. 2241.

Yeni Yol, 14 İkinci Teşrin 936, S. 2242.

Yeni Yol, 16 İkinci Teşrin 936, S. 2243.

Yeni Yol, 12 İkinci Teşrin 936, S. 2240.

Telif Eserler

Akbayrak, H. (1987). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millî Bayramlar”. *Tarih ve Toplum*, VIII(43), 31-38.

Akbulut, Dursun A. (1995). “Samsun’un Gazi Günü” Yada 19 Mayıs Bayramı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI(33), 771-779.

- Akbulut, Dursun A. (2021a). “Saltanatın Kaldırılması”. *Atatürk Ansiklopedisi*, 1-3.
- Akbulut, Dursun A. (2021b). “On Dokuz Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı”. *Atatürk Ansiklopedisi*, 1-6.
- Artvin Halkevi’nin 1941 Yılı Çalışma Programı*, 1941.
- Aslan, Demo A. (2011). Cumhuriyet’in Törensiz Meşruyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- Atsız, H. N. (Mayıs 1966). “Milli Bayram”. *Ötüken*, (29), 2.
- Başkumandan Meydan Muharebesi Devr-i Senevîsi Merasimi”, *Ayın Tarihi*, IV, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1340, 1-25.
- Belen, N. (2023). “Saltanatın İlgasının Bayram İlan Edilmesi: “Hâkimiyet Bayramı/Hâkimiyeti Milliye Bayramı Ve Kutlamaları (1Kasım 1922/12 Rebiyülevvel 1338-24 Haziran 1934)”. *Tarih ve Günce*, 13, 179-203.
- Bolat, B. (2021). “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı”. *Atatürk Ansiklopedisi*, 1-5.
- Bolat, B. (2023). “1923’ten 2000’e Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, Özel Sayı-Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye, 284-306.
- Bolat, B. S. (2012). *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Cumhuriyet’in XVIII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı*, Ankara, 1941.
- Cumhuriyet’in XXII inci Yıldönümü Bayramı Kutlama Talimatı*, Ankara, 1945.
- Çolak, F. (2019). “23 Nisan’ın Milli Bayram Kabul Edilmesi ve Atatürk Dönemi’nde İzmir’de 23 Nisan Bayram Kutlamaları”, *Aydınogulları Tarafından Fethinin 700. Yıldönümünde Kadifekale’den İzmir’e Bakmak: İzmir’in Dünü ve Yarını (5-7 Nisan 2018)*, 3. *Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Ed: Mustafa DAŞ- Erkan GÖKSU-Murat YILMAZ), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 141-156.
- Çolak, F. (Temmuz 2006). “II. Meşrutiyet’in Bayram İlan Edilmesi Osmanlı Başkentinde Hürriyet Bayramı Kutlamaları”. *Toplumsal Tarih*, 151, 62-69.
- Çolak, F. (2013). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e 10 Temmuz Hürriyet Bayramı, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çolak, F.&Kara, Nilgün N. (2019). “19 Mayıs 1919 Gençlik Ve Spor Bayramı’nın Öncüsü Olarak İdman/Jimnastik/Spor Bayramı ve Cumhuriyet’in İlk Yıllarında İzmir’deki Kutlamalar”, *İzmir Spor Tarihi İzmir Spor Tarihinden Sayfalar, Oyunlar, Spor Kulüpleri ve Sporcular*, Ankara: Ütopya Yayınevi, (Ed: Günver Güneş-Bahri Okumuş), 281-299.
- Doğaner, Y. (2007). “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”. *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9, 119-143.
- Elmacı, Mehmet E. (1998). “Cumhuriyet’in İlanının İlk Yıldönümü Kutlamaları”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, III(8), 49-59.
- Elmacı, Mehmet E. & Şeneken, S. (2017). Atatürk Dönemi’nde İzmir’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, Anadolu Basım Yayın Matbaacılık.
- Güven, C. (2020). “Hâkimiyet-i Milliye Bayramı”, *Akademik Araştırmalar 2020*, (Ed: Coşkun Arslan-Erdal Hamarta-Sabahattin Çiftçi-Mustafa Uslu), Konya: Çizgi Kitabevi, 366-377.
- Kara, Nilgün N. &Çolak, F. (2019). “2. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir’de Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları”, *İzmir Spor Tarihi İzmir Spor Tarihinden Sayfalar, Oyunlar,*

- Spor Kulüpleri ve Sporcular*, Ankara: Ütopya Yayınevi, (Ed: Günver Güneş-Bahri Okumuş), 300-313.
- Sayılır, B. (2014). “30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16, 89-114.
- Şeneken, S. (2009). *1930’lu Yıllarda İzmir’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taş, N. Fahri. (2002). “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”. *Türkler*, XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, XVI, (Ed: Hasan Celal GÜZEL-Kemal ÇİÇEK-Salim KOCA), 656-675.
- Taş, N. Fahri. (2021). “İyd-i Millî”, *Atatürk Ansiklopedisi*, s. 1-8.
- Taşkın, F. (2020). “Artvin Basın Tarihi Üzerine Birkaç Not”. *Tarih Araştırmalarına Farklı Yaklaşımlar*, Ankara: İksad Yayınları, (Ed: Ayşe Erkmen), 321-344.
- Tekeli, İ. (1997). “Bir Toplumsal Anlatım ve Katılım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri”. *Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 75’inci Yılı*, 1-24.
- Yamaç, M. (2024). “100. Yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Anayasası 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”, *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, XII (Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı), 266-282.

Extended Abstract

There are days that are important for societies, and celebrations are held on their anniversaries. The days on which these celebrations take place are called “holidays.” These holidays and celebrations take shape according to each country’s form of government and are quite important in terms of the form of government and the integration of the people. Holidays existed in Turkish history even before Islam, but after the French Revolution, they took on a new form under the influence of spreading nationalism and were accepted as an important tool for ensuring unity and solidarity in Ottoman society. The day on which the constitutional monarchy was proclaimed for the second time in the Ottoman Empire, July 10 (July 23), was recognized as the first official holiday in the Ottoman Empire under the name “National Sovereignty Day.” During the Turkish War of Independence, April 23, the opening day of the Grand National Assembly, was recognized as a national holiday in 1921. November 1, the anniversary of the abolition of the sultanate, became an official holiday in 1923 under the name “Sovereignty Day.” After the proclamation of the Republic on October 29, 1923, many steps were taken towards modernization in Türkiye. The first anniversary of the proclamation of the Republic was celebrated with great enthusiasm throughout the country and was recognized as a national holiday on April 19, 1925. It has been decided that the holiday will be celebrated both within the country and abroad by all official authorities on behalf of the state. The manner in which this holiday will be celebrated has been determined by the Council of Ministers. In Türkiye, Republic Day celebrations have been held according to a specific program. Activities such as official receptions, official parades, ceremonies, torchlight processions, and balls have been among these. The aim of the Republic Day celebrations in Türkiye has been to showcase the many reforms carried out in various fields since Mustafa Kemal Atatürk to the public.

Like everywhere else in Türkiye, Artvin is a province where Republic Day is celebrated with great enthusiasm. Located in the northeast of Türkiye, most of its terrain is surrounded by high and rugged mountains. Artvin, which has been home to ancient civilizations since before the Common Era, first came under the rule of the Great Seljuk

Empire and then, during the reign of Suleiman the Magnificent, came under Ottoman rule. Located along the route of Russia's policy of gaining access to warm seas, it came under Russian rule after the Ottoman-Russian War of 1877-1878. The province experienced extremely difficult times during the approximately forty years of continued Russian rule. However, following Russia's withdrawal from World War I, it rejoined Türkiye as a result of a referendum. Yet, this period did not last long. Although the Ottoman Empire signed an armistice and World War I effectively ended, Ottoman military forces withdrew from the region, and Artvin came under British and then Georgian control. During this period, Turkish forces launched an offensive due to the atrocities committed by Armenians against the Turkish-Islamic population and liberated Artvin from occupation in February 1921. The district of Artvin was established in July 1921 and became a province in 1924. By 1933, Artvin, whose revenues did not cover its expenditures and was not considered suitable for future development, and Rize, which had no hinterland and did not possess the characteristics of a province, were merged to form the province of “Çoruh.” However, due to geographical reasons, approximately two and a half years later, these two provinces were separated, and the province of Çoruh was established, covering the districts of Artvin Merkez, Borçka, Şavşat, Hopa, and Yusufeli, with its center in Artvin.

The Republic Day ceremonies and celebrations held in 1936 were quite enthusiastic. The balconies of houses were decorated with Turkish flags, streets and alleys were adorned with flowers on the morning of the holiday, and meaningful words were placed in appropriate locations. Official personnel and the public took their places in Republic Square. Speeches were made about the meaning and importance of the day, students recited poems, and a parade was held in front of the Atatürk monument. Various games and entertainment events were organized, a torchlight procession was held, fireworks were set off, and clothing assistance was provided to poor students. Performances were held in the cinema and theater halls. In 1938, the C.H.P. General Secretariat sent a letter to the governors and C.H.P. provincial chairmen requesting that measures be taken months in advance to celebrate the 15th anniversary of the proclamation of the Republic in a manner befitting the great revolutions that had taken place during that period. Accordingly, it was stated that instructions would be prepared at the center and that commissions would be established in each region to prepare according to their own conditions. For this reason, it was requested that a budget of at least twice the amount spent on the 10th anniversary of the Republic be allocated. In 1939, the Republic Day Celebration Committee prepared a celebration program, determining when and how the events would be held. The celebration committee established in Artvin began preparations ten days before the holiday, in accordance with the instructions received from the center. The prepared program was duplicated and distributed to the public. Inspirational quotes were prepared and placed in appropriate locations on streets and squares. Official buildings were decorated with Turkish flags and party flags, and carefully adorned with electric lights and flowers. An entertainment area was created for children. The public waiting in the Halkevi square listened to a broadcast from Ankara radio, which explained the value of the republic. Local music was played, national folk songs were sung, and games were played. Festivities and torchlight parades were organized, and the public also participated in these celebrations. Republic Day was celebrated with great enthusiasm throughout Artvin, utilizing all local resources and in accordance with the instructions.

The 1941 directive stated that it was an important task to ensure that each new celebration was more meaningful and enthusiastic than the previous year's, and that it was important for the world public to hear and understand this. The committee formed in the provincial center of Artvin announced the program it had prepared through regular meetings to the public three

days before the anniversary of the holiday. Accordingly, squares, streets, official institutions, homes, and shops were decorated, and speeches were made after the official ceremony held on the holiday. Following this, a national game and entertainment event was held, along with an evening torchlight procession. The People's House also participated in the celebrations, providing support with a band and music. In 1945, on the 22nd anniversary of the proclamation of the Republic, in a manner that was different from previous years and included the entire population, meetings were held with officials from the central, district, sub-district, and local administrative councils to ensure the participation of the village population. Necessary measures were taken in accordance with the directive, and the celebrations were enthusiastically embraced by the entire population. The participation of the entire population in the celebrations was ensured, a provincial celebration committee was established under the chairmanship of the governor, and the celebrations were organized in a manner that won the approval of everyone with the help of subcommittees. The holiday was celebrated in the Republic Square according to the previously made plans and program, and was announced to the public in advance, as had been done in previous years. The Artvin central branch of the Red Crescent provided 20 students in need with a suit, shoes, and socks each. No groundbreaking or opening ceremony was held in the provincial center, but the Republic Square, where the holiday ceremony was to be held, was cleaned and decorated in time for the ceremony. All shops and buildings were decorated with Turkish flags, party flags, and greenery, and signs and electric lights displayed messages celebrating the 22nd anniversary of the Republic. At night, certain places were decorated with electric lights, torches, and lanterns to attract attention, celebrations were held, and fireworks were set off. The entire population was encouraged to participate in the holiday celebrations. Those without personal radios were able to listen to the radio at the People's House, and after the ceremony, the people enjoyed themselves with various musical instruments and folk dances. The celebrations were organized according to local conditions and carried out amid the enthusiasm of the people. In 1948, instructions were sent from the center for the celebrations of the 25th anniversary of the Republic, but no information or documentation regarding how the celebrations were carried out could be found.

Republic Day was celebrated with great enthusiasm and excitement in Artvin, as it was throughout the country. As instructed, a report detailing how the celebrations were conducted was prepared by the provincial administration C.H.P. and sent to the C.H.P. General Secretariat after the holiday.